

2020-05-27
1 (30)
Dnr 2020:351

Redovisning av Uppdrag om fortbildning i läs- och skrivutveckling – Läslyftet

Dnr 61 – 2013:1065, U2013/7215/S, U2016/05733/S

Sammanfattning

I enlighet med regeringsuppdraget Läslyftet har Skolverket genomfört insatser riktade mot förskolan, förskoleklass, grundskolan och motsvarande skolformer samt gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Inom ramen för satsningen har Skolverket fördelat statsbidrag, tagit fram kompetensutvecklingsmaterial i språk-, läs- och skrivutveckling och utbildat handledare i att leda kollegialt lärande. Mellan åren 2015 och 2020 har insatserna nått cirka 25 procent av Sveriges samtliga lärare och förskolepersonal.

Läslyftet har, enligt den externa utvärderingen gjord av Centrum för utvärderingsforskning vid Umeå universitet (UCER), varit en uppskattad kompetensutvecklingsinsats där en majoritet av huvudmännen, rektorerna, handledarna och deltagarna i förskolan har bedömt Läslyftet som mycket bra eller ganska bra. Deltagarna i grund- och gymnasieskolan har dock varit något mindre positiva. Läslyftet har även bidragit till många önskade effekter. Satsningen har upplevts stärka undervisningen när det gäller arbetet med texter, läsförståelse och ord- och begreppsförståelse, samt bidragit till att utveckla förskolepersonalens och lärarnas interaktion med barnen och eleverna om olika texter. Handledare, deltagare i förskolan och i grundskolans lägre årskurser och lärare i svenska och svenska som andraspråk har upplevt störst effekter av Läslyftet. Framförallt har de genom det kollegiala lärandet fått insikter i och kunskaper om undervisning.

Utvärderingen visar kvarstående upplevda effekter på lärares undervisning och på undervisnings- och kompetensutvecklingskulturen. Deltagarna har i sin undervisning fortsatt att omsätta det de har lärt sig, bland annat använder de fler språk-, läs- och skrivutvecklande undervisningsmetoder och arbetar med olika texter på ett mer medvetet sätt. Barnen och eleverna har också fått ett ökat intresse för texter och läsning samt deltar oftare i samtal. Ett och ett halvt år efter deltagandet har effekterna dock minskat. Positivt är att utvärderingen inte visar några systematiska skillnader i effekter mellan fristående och offentliga för-, grund- och gymnasieskoleenheter. I utvärderingen framkommer inte heller några effektskillnader mellan grund- och gymnasieskoleenheter som har olika förutsättningar vad gäller andelen elever med utländsk bakgrund och andelen elever med minst en förälder med eftergymnasial utbildning.

Ett av målen med Läslyftet har varit att främja kollegialt lärande och gemensam planering av undervisning. Utvärderingen visar dock att Läslyftet inte upplevts i grunden ha förändrat undervisningen i kollektiv riktning i grund- och gymnasieskolan. Endast en liten andel skolor har fortsatt skapa förutsättningar för lärare att arbeta enligt kompetensutvecklingsmodellen ett och ett halvt år efter deltagandet med statsbidrag. Samverkan mellan skolbibliotekarier och lärare tycks däremot ha ökat tack vare Läslyftet, men det finns inget i resultaten från utvärderingen som tyder på att skolbibliotekariernas medverkan i Läslyftet och lärarnas samverkan med dem har bidragit till Läslyftets effekter.

Innehåll

Sammanfattning.....	2
1 Bakgrund.....	4
1.1. Syfte och mål.....	4
1.2. Uppdragets genomförande.....	5
Statsbidrag och deltagande.....	5
Kompetensutvecklingsmodell och didaktiskt stödmaterial för olika målgrupper.....	7
Webbplattform för didaktiskt stödmaterial.....	8
Konferenser och stöd till rektorer.....	9
Utbildning av läslyftshandledare.....	9
Övriga insatser kopplade till Läslyftet.....	10
En extern aktör har utvärderat Läslyftet.....	11
2 Slutsatser från utvärderingen av Läslyftet.....	14
2.1 Läslyftet har varit en relativt lyckad satsning.....	14
2.2 Läslyftet har stärkt undervisningen.....	15
2.3 Modulerna, deltagarnas motivation och en kollektivt inriktad undervisningskultur bidrar till resultatet.....	16
2.4 Läslyftet uppvisar kvarstående effekter på lärares undervisning men effekterna har minskat.....	17
3 Utvärderingens rekommendationer och Skolverkets kommentarer.....	19
3.1 Läslyftet fyller ett behov och bör fortsätta.....	19
UCER:s rekommendation till regeringen.....	19
Skolverkets kommentar.....	19
3.2 Utveckla Läslyftet vidare.....	20
UCER:s rekommendation till regeringen och Skolverket.....	20
Skolverkets kommentar.....	20
3.3 Kompetensutvecklingsprogram bör inledas med en systematisk sammanställning av kunskap.....	21
UCER:s rekommendation till regeringen och Skolverket.....	21
Skolverkets kommentar.....	22
3.4 Huvudmän och rektorer bör aktivt stödja och främja Läslyftets genomförande.....	22
UCER:s rekommendation till huvudmän och rektorer.....	22
Skolverkets kommentar.....	23
Bilaga 1 – Framtagande av språk-, läs- och skrivdidaktiskt stödmaterial.....	24
Bilaga 2 – Tabeller.....	28
Bilaga 3 – Slutrapport från den nationella utvärderingen av Läslyftet, UCER.....	30

1 Bakgrund

Skolverket fick i december 2013 regeringsuppdraget att svara för fortbildning av lärare i läs- och skrivutveckling. Bakgrunden till uppdraget var regeringens bedömning att lärare behövde kunskap om fler metoder för att kunna individanpassa undervisningen och bättre stödja elevernas läs- och skrivutveckling. De svenska resultaten i de internationella undersökningarna PISA och PIRLS hade visat att läsförmågan försämrats under 2000-talet; nästan en femtedel av eleverna nådde inte upp till basnivån i läsförståelse. Skolinspektionen hade också genomfört granskningar med läsning som tema och konstaterade att lärarna inte hjälpte eleverna tillräckligt mycket med att bearbeta, analysera och förstå de texter som användes i undervisningen.¹ Regeringen framhöll läs- och skrivförmågans betydelse för att nå kunskapskraven i alla ämnen, lyckas med fortsatta studier, kunna vara en aktiv samhällsmedborgare och för möjligheten till framtida sysselsättning.

Skolverket tog fram kompetensutvecklingsinsatsen Läslyftet med utbildade handledare och webbaserat stöd för olika lärarkategorier. Läslyftet byggde vidare på erfarenheterna av insatsen Matematiklyftet och strukturerades på liknande sätt med samma kompetensutvecklingsmodell för kollegialt lärande. Läslyftet skulle enligt uppdraget pågå under perioden 2015–2018 (tre läsår) och berättiga till statsbidrag. I december 2016 fick Skolverket ett tilläggsuppdrag om att även svara för genomförandet av fortbildning av förskollärare och skolbibliotekarier i språk-, läs- och skrivutveckling. Uppdraget att genomföra Läslyftet förlängdes också till 2019. I budgetpropositionen för 2018 förlängdes Läslyftet ytterligare till 2020. I förskolan kvarstod ett behov av kompetensutveckling inom området och söktrycket från målgruppen var fortsatt högt under 2019. För att möta detta behov förlängdes därför Läslyftet i förskolan till 2021 i budgetpropositionen för 2020.

1.1. Syfte och mål

Det huvudsakliga syftet med Läslyftet var att ge förskollärare, lärare och skolbibliotekarier vetenskapligt väl underbyggda metoder och beprövade arbetssätt med syfte att utveckla barns språkliga och kommunikativa förmåga samt förbättra elevernas läsförståelse och skrivförmåga. För att uppfylla detta syfte hade Läslyftet som mål dels att utveckla undervisningen genom kollegialt lärande, dels att bidra till en förändrad undervisnings- och kompetensutvecklingskultur på deltagande förskole- och skolenheter. De mål Skolverket satte upp för deltagarna i Läslyftet var bland annat att de kontinuerligt skulle utveckla kunskap om språk-, läs- och skrivdidaktik samt förmåga att tillämpa denna kunskap i den egna undervisningen. Deltagarna skulle också utveckla förmågan att bedöma den egna undervisningens betydelse för barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling. Satsningen skulle

¹ *Läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7 – 9* (rapport 2012:10), *Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen årskurs 4 – 6* (rapport 2010:5), *Svenska i gymnasieskolan* (rapport 2010:11).

dessutom bidra till att huvudmän och rektorer² har, och fortsätter att utveckla, ett systematiskt kvalitetsarbete inom språk-, läs- och skrivutveckling utifrån lokala behov och förutsättningar.

1.2. Uppdragets genomförande

Skolverkets förarbete och de samråd³ som genomfördes talade tydligt för vikten av att rikta en läs- och skrivsatsning brett mot lärare i alla ämnen, vilket ligger i linje med styrdokumentens skrivningar om att det är alla lärares ansvar att eleven får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling.⁴

En plan för genomförandet lämnades till regeringen den 14 mars 2014 och Läslyftet inleddes sedan med en utprövningsomgång under läsåret 2014/15 där insatsen genomfördes i liten skala på 29 grundskoleenheter.⁵ En utvärdering av utprövningsomgången, som genomfördes av UCER, visade att Läslyftet fyllde ett behov och uppfattades som ändamålsenligt av målgrupperna (huvudmän, rektorer, handledare och lärare) och att det i stort fungerade. Det framkom dock en del utmaningar. Framförallt behövde lärare få tillräckligt med tid till att arbeta med det didaktiska stöd materialet och många lärare upplevde också att tempot var för högt. UCER lämnade förslag på hur tidsfrågan och andra utmaningar kunde hanteras. Skolverket konstaterade för sin del att kompetensutvecklingsmodellen som hämtats från Matematiklyftet även stod inför andra utmaningar då den skulle omfatta lärare i många olika ämnen. Eftersom tiden mellan utprövningsomgången och huvudomgången var kort kunde dock inte några större ändringar göras inför huvudomgången.

Statsbidrag och deltagande

I enlighet med regeringsuppdraget fördelade Skolverket statsbidrag till huvudmän med stöd av förordningen (2015:42) om statsbidrag för handledare i språk-, läs- och skrivutveckling. Statsbidraget var en ersättning för lön så att handledare kunde gå ned i arbetstid motsvarande 10 eller 20 procent av en heltidstjänst. Totalt erhöll 1 376 huvudmän statsbidrag för att delta i Läslyftet åren 2014–2020.⁶

De första åren var de sökta bidragsbeloppen större än tilldelat anslag och därför kunde inte alla ansökningar beviljas. Skolverket tog då fram en beräkningsmodell

² Den 1 juli 2019 ändrades titeln förskolechef i skollagen till rektor. I denna redovisning används därför genomgående benämningen rektor även då texter som använt benämningen förskolechef refereras.

³ Samråd genomfördes bland annat med forskare, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Kulturrådet, Sveriges kommuner och regioner (SKR), lärares- och skolledares fackförbund, samt referenspersoner av lärare, rektorer och språk-, läs- och skrivutvecklare.

⁴ Se även Bilaga 2, Skolverkets beskrivning av viktiga vägval i Läslyftet, i utvärderingens slutrapport (Bilaga 3).

⁵ Delredovisning av uppdrag om fortbildning i läs- och skrivutveckling – Läslyftet. U2013/7215/S.

⁶ För en sammanställning av hur mycket statsbidrag som har betalats ut och för övriga kostnadsposter för Läslyftet se tabell 6 i Bilaga 2.

för att fördela statsbidraget över hela landet och öka möjligheten för mindre huvudmän att delta. Inom Läslyftet valdes geografisk spridning⁷ som urvalskriterium och skolenheter som deltagit tidigare läsår togs bort i beräkningsmodellen fram till och med läsåret 2017/18. Valet att prioritera skolenheter som inte deltagit tidigare år gjordes för att få en större spridning av insatsen.

Inom ramen för statsbidraget deltog sammanlagt 30 440 förskolepersonal⁸, 34 909 lärare och 5 091 läslyftshandledare från 7 432 förskole- och skolenheter.⁹ Det innebär att cirka 25 procent av samtliga tjänstgörande lärare och förskolepersonal har deltagit i Läslyftet. Av det totala antalet deltagare arbetade 44 procent i förskolan, 45 procent i grundskolan, 2 procent i grund- eller gymnasiesärskolan eller i specialskolan samt 9 procent i gymnasieskolan. Uppgifter om antal deltagande skolbibliotekarier samlades inte in för alla år, men 2017/18 var skolbibliotekariernas andel av det totala antalet deltagare cirka 1 procent.¹⁰

Knappt hälften, 46,7 procent, av det totala antalet huvudmän i grundskolan har deltagit i Läslyftet med en eller flera deltagare (419 av 897). Av dessa (419) uppgår andelen offentliga huvudmän till 57,5 procent (241 av 419) och andelen enskilda huvudmän uppgår till 42,5 procent (178 av 419). Om vi ser till det totala antalet enskilda huvudmän i grundskolan som har haft möjlighet att delta i Läslyftet (605) har 29,4 procent deltagit (178 av 605), vilket är lägre än motsvarande siffra för offentliga huvudmän, 82,5 procent (241 av 292).

För alla huvudmän i gymnasieskolan uppgår andelen som har deltagit med en eller flera deltagare till 33 procent (154 av 466). Av dessa (154) uppgår andelen deltagande enskilda huvudmän till 28,6 procent (44 av 154), vilket är något lägre än motsvarande siffra för offentliga huvudmän, 71,4 procent (110 av 154). Om vi ser till det totala antalet enskilda huvudmän i gymnasieskolan som har haft möjlighet att delta i Läslyftet (215) uppgår andelen deltagande enskilda huvudmän till 20,5 procent (44 av 215), vilket är lägre än motsvarande siffra för offentliga huvudmän (43,8 procent, motsvarade 110 av 251).

Då intresset för Läslyftet de första tre läsåren var större än statsbidragets omfattning valde en del skolenheter att arbeta med Läslyftet utan statsbidrag. Vissa förskolenheter och skolenheter valde också att arbeta vidare med Läslyftet utan

⁷ För urvalskriteriet geografisk spridning utgick Läslyftet från NUTS 2, EU:s indelning av Sverige i åtta regioner, med tillägg av två delar, en för mindre huvudmän och en för enskilda huvudmän med verksamhet i flera regioner.

⁸ I Läslyftet i förskolan deltog både förskollärare och annan personal, till exempel barnskötare. I redovisningen benämns båda dessa kategorier som förskolepersonal.

⁹ För fördelning av antalet deltagare per år se tabell 1 och 2 i Bilaga 2.

¹⁰ Vilka uppgifter som samlats in inom ramen för handläggningen av statsbidrag har varierat mellan bidragsåren på grund av att Skolverket strävar efter att förenkla hanteringen av statsbidrag och minska uppgiftslämnarbördan för huvudmännen.

statsbidrag året efter deltagandet. Det totala antalet förskolepersonal och lärare som genomfört Läslyftet är därför troligen något högre än det redovisade.

Kompetensutvecklingsmodell och didaktiskt stödmaterial för olika målgrupper

Läslyftet utformades enligt samma kompetensutvecklingsmodell som Matematiklyftet med ett forskningsbaserat didaktiskt stödmaterial och en strukturerad arbetsgång bestående av de fyra momenten

- individuell förberedelse (moment A)
- kollegialt lärande (moment B)
- undervisningsaktivitet (moment C)
- gemensam uppföljning (moment D).

Det didaktiska stödmaterialiet består, liksom i Matematiklyftet, av moduler som fortfarande finns fritt tillgängliga för målgrupperna. Modulerna är strukturerade i delar, vilka i sin tur delas in i de fyra momenten. Moment A innehåller nyskrivna forskningsbaserade artiklar om språk-, läs- och skrivdidaktik och filmer för individuell förberedelse. I moment B, C och D finns material för det kollegiala arbetet, till exempel diskussionsfrågor och förslag på aktiviteter att pröva i undervisningen.

Kompetensutvecklingsmodellen för Läslyftet i skolan byggde på lärares avtalade tid för kompetensutveckling (104 timmar). Under ett år genomförde deltagare i Läslyftet i skolan två moduler om åtta delar, vilket innebar 80 timmar och ett högt tempo med en ny del varannan vecka. Samråd som genomfördes inför att starta Läslyftet i förskolan visade tydligt att ett så högt tempo inte var möjligt i förskolan bland annat eftersom förskolepersonalen inte hade någon reglerad kompetensutvecklingstid. Skolverket justerade därför modellen för att passa förskolan. Deltagare i förskolan genomförde en modul om fyra delar under ett läsår, vilket innebar 15 timmar. Undervisningsaktiviteterna genomfördes däremot under längre tid där deltagarna också reflekterade kring hur aktiviteterna fungerade, utvecklade dem och prövade dem på nytt.¹¹

Skolbibliotekarier kunde delta redan från Läslyftets start, men ingick inte som uttalad målgrupp förrän 2016. Samråd som Skolverket genomförde visade att skolbibliotekarierna inte önskade egna moduler utan ville integreras i Läslyftsgrupper tillsammans med lärare, vilket Skolverket tog hänsyn till i utformningen. I fyra moduler för grund- och gymnasieskolan förstärktes skolbibliotekarieperspektivet. Målsättningen var bland annat att förtydliga skolbibliotekariers roll och betydelse för elevers språk-, läs- och skrivutveckling och att ge konkreta exempel på hur ett kontinuerligt samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier kan stötta elevers språk-, läs- och skrivutveckling.

¹¹ Se även Bilaga 2, Skolverkets beskrivning av viktiga vägval i Läslyftet, i utvärderingens slutrapport (Bilaga 3).

Skolverket tecknade överenskommelser med olika lärosäten för framtagande av moduler. Modulerna togs fram och reviderades allt eftersom och år 2020 fanns 39 moduler publicerade inom Läsluftet.¹² Kompetens för området språk-, läs- och skrivutveckling i kombination med olika ämnens didaktik och/eller skolbiblioteksverksamhet fanns ofta inte på ett och samma lärosäte eller institution, vilket ledde till nya samarbeten. Även verksamma lärare, förskollärare och skolbibliotekarier deltog som skribenter, referenspersoner och medverkande i filmer. För att erhålla hög kvalitet granskade forskare vid andra lärosäten än de som tagit fram modulen innehållet. Skolverket ansvarade för att modulerna skulle vara målgruppsanpassade, hålla hög läsbarhet och vara i överensstämmelse med styrdokumentet.

För Läsluftet i skolan var det en utmaning att ta fram moduler som upplevdes relevanta för samtliga deltagare i den breda och heterogena målgruppen. Skolverket såg dels behov av breda moduler som kunde läsas av förskollärare i förskoleklass, lärare i alla ämnen och årskurser samt skolbibliotekarier, dels behov av moduler som var specifikt inriktade mot olika ämnen, stadier och skolformer. Skolverket tog därför fram både breda moduler som bland annat behandlade språk- och kunskapsutvecklande arbete i alla ämnen och specifikt inriktade moduler. De specifikt inriktade modulerna handlade till exempel om språk och lärande i naturvetenskapliga ämnen, den tidiga läsinläringen eller den specifika situationen för elever i specialskolan med teckenspråk som modersmål.

Beslut om revidering eller framtagning av nya moduler hade i flera fall sin grund i att Läsluftets målgrupper inte upplevde tillräckligt stor relevans för undervisningen i sitt ämne eller i sin skolform.¹³ Moduler togs också fram eller reviderades för att möta nya kompetensutvecklingsbehov till exempel när det gällde nyanlända elever, digitalisering och tidig läs- och skrivutveckling.¹⁴

Webbplattform för didaktiskt stödmaterial

I uppdraget ingick att utveckla en webbplattform. Skolverket tog därför fram Läs- och skrivportalen som utarbetades efter samma modell som Matematiklyftets lärportal för matematik. På Läs- och skrivportalen tillgängliggjordes det didaktiska stödmaterialiet och en del annat stöd till rektorer och handledare. År 2017 flyttades materialet från Läs- och skrivportalen över till Skolverkets nya gemensamma plattform, Lärportalen, där alla modulliknande insatser¹⁵ samlades. Läsluftets moduler hade ca 4,5 miljoner unika sidvisningar på portalerna mellan 2015 och 2019.¹⁶

¹² För en utförlig beskrivning av Läsluftets moduler samt vilka lärosäten som ansvarat för respektive modul, se Bilaga 1 – Framtagande av språk-, läs- och skrivdidaktiskt stödmaterial.

¹³ Även de modulanalyser som utvärderingen genomfört har påverkat revideringen av moduler.

¹⁴ Se även Bilaga 2, Skolverkets beskrivning av viktiga vägval i Läsluftet, i utvärderingens slutrapport (Bilaga 3).

¹⁵ Matematiklyftet, Läsluftet, Specialpedagogik för lärande m.fl. Kostnaden för Lärportalen har delats mellan insatserna. För Läsluftets andel se tabell 6 i Bilaga 2.

¹⁶ För fördelning av antalet besök per år se tabell 5 i Bilaga 2.

Konferenser och stöd till rektorer

I regeringsuppdraget ingick att rikta vissa insatser mot rektorer. Skolverket genomförde konferenser för rektorer 2015/16 och 2016/17 både före och efter genomförandet av Läslyftet i syfte att stödja dem att planera och organisera för kollegialt lärande. Många rektorer hade dock redan erfarenhet av att organisera kollegialt lärande inom Matematiklyftet och då konferensutvärderingar visade att rektorerna inte hade behov av en uppföljande konferens övergick Skolverket till att enbart genomföra en inledande konferens för både rektorer och handledare med syfte att ge en gemensam förståelse för Läslyftet, kompetensutvecklingsmodellen och den organisation som rektor behövde skapa inför att genomföra Läslyftet. Konferenserna genomfördes årligen i maj inför att förskoleenheter och skolenheter skulle påbörja arbetet i augusti. Skolverket tog även fram skriften ”Planera och organisera för kollegialt lärande” för att ge rektorer vägledning i planeringsarbetet samt stimulera till samtal om viktiga beslut och ställningstaganden utifrån ett systematiskt kvalitetsarbete.

Utbildning av läslyftshandledare

Handledarna har haft en viktig roll i Läslyftet. De har planerat och lett det kollegiala lärandet, varit samtalsledare och väglett deltagarna i arbetet med modulerna. Under perioden 2015–2020 utgick statsbidrag för 5 091 handledare som utsågs av de deltagande huvudmännen.¹⁷ Det ställdes krav på att handledarna skulle vara legitimerade förskollärare eller legitimerade lärare. De skulle dessutom vara behöriga att undervisa i svenska eller svenska som andraspråk eller på annat sätt ha tillägnat sig goda kunskaper i språkutvecklande arbetssätt. De erbjöds, förutom den inledande heldagskonferensen tillsammans med rektor, en handledarutbildning om åtta dagar fördelade på fem tillfällen. Syftet med utbildningen var att handledaren under utbildningen skulle utveckla sin förmåga att leda kollegialt lärande inom Läslyftet.

Utbildningen genomfördes av olika lärosäten på flera orter runt om i Sverige.¹⁸ Lärosätena utformade utbildningen i enlighet med den utbildningsplan som Skolverket tog fram och reviderade inför varje läsår.¹⁹ I utbildningsplanen angavs bland annat att handledarutbildningen skulle förhålla sig till kompetensutvecklingsmodellen och ge handledarna stöd i att leda och fördjupa samtalen och organisera den gemensamma planeringen av undervisningsaktiviteterna. För att säkerställa likvärdighet och kvalitet i utbildningen genomfördes ett antal gemensamma arbetsmöten. Vidare deltog Skolverket vid ett par av utbildningstillfällena. Skolverket informerade vid dessa tillfällen om nyheter på Skolverket och inom Läslyftet.

¹⁷ För fördelning av antalet handledare per år se tabell 1 och 2 i Bilaga 2.

¹⁸ Se Bilaga 2, Skolverkets beskrivning av viktiga vägval i Läslyftet, i utvärderingens slutrapport (Bilaga 3) för en sammanställning av de lärosäten som har ansvarat för handledarutbildningen.

¹⁹ Se Bilaga 2, Skolverkets beskrivning av viktiga vägval i Läslyftet, i utvärderingens slutrapport (Bilaga 3) för en beskrivning av hur Skolverket har förändrat och förtydligat handledarutbildningens innehåll.

Handledarutbildningen bestod av en kombination av föreläsningar, grupp-diskussioner och praktiska övningar. Kollegialt lärande mellan handledarna genomsyrade utbildningen och erfarenheterna av att handleda inom Läslyftet bearbetades och fördjupades under läsåret. Kunskapsområdena handledning och språk-, läs- och skrivdidaktik vävdes samman för att ge handledarna förutsättningar att utmana deltagarnas syn på sin egen undervisning och fördjupa deras förståelse av modulerna.

Handledarutbildningen följdes kontinuerligt upp av Skolverket genom enkäter. Enkäterna visade att handledarna var mycket nöjda med utbildningen som helhet. Sammanlagt genomförde 2 900 lärare och 1 020 förskollärare handledarutbildningen mellan åren 2015 och 2020.²⁰ Eftersom många av handledarna handledde mer än ett år är denna siffra lägre än det totala antalet handledare under perioden.

De handledare som redan hade gått utbildningen erbjöds att delta i uppföljande utbildningstillfällen med föreläsningar och erfarenhetsutbyten för att stödja ett långsiktigt arbete med kollegialt lärande inom språk-, läs- och skrivutveckling. Totalt mellan åren 2016 och 2019 anmälde sig 1 530 lärare och 490 förskollärare till de fortsatta utbildningstillfällena.²¹ Det var dessutom möjligt att delta i de uppföljande utbildningstillfällena flera år i rad.

Övriga insatser kopplade till Läslyftet

Skolverket har enligt instruktionen i uppdrag att bedriva ett nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling (NCS). Det övergripande syftet är att verksamheten ska stimulera huvudmän och förskole- och skolenheter att aktivt arbeta med språk-, läs- och skrivutveckling. När Läslyftet startade fanns redan fungerande nätverk för språk-, läs- och skrivutvecklare i många regioner. Dessa kom i flera fall att arbeta med Läslyftets organisering på huvudmannanivå. I samarbete med Läslyftet anordnade NCS utbildningar för språk-, läs- och skrivutvecklare. Utbildningen syftade till att bidra till en hållbar och långsiktig struktur för språk-, läs- och skrivutveckling och fokuserade på systematiskt kvalitetsarbete, samtals- och processledning samt olika modeller för skolutveckling och språk-, läs- och skrivutvecklande arbete.

Sammanlagt genomförde 319 språk-, läs- och skrivutvecklare utbildningen med inriktning skola mellan åren 2015 och 2019. Läsåret 2017/18 startade motsvarande utbildning för språk-, läs- och skrivutvecklare inom förskolan. Fram till slutet av 2019 deltog 271 personer i utbildningen med inriktning förskola. Utbildningen erbjuds fortfarande i NCS regi.

²⁰ För fördelning av antalet deltagare per år se tabell 3 i Bilaga 2.

²¹ För fördelning av antalet anmälda per år se tabell 4 i Bilaga 2.

En extern aktör har utvärderat Läslyftet

För att utvärdera huvudomgången anlätades, liksom vid utvärderingen av utvärderingsomgången, Centrum för utvärderingsforskning vid Umeå universitet, UCER. Utvärderingen av huvudomgången genomfördes mellan åren 2016 och 2019. UCER:s slutrapport återfinns i sin helhet i bilaga 3.

Utvärderingens syfte har varit att generera kunskap för att möjliggöra förbättringar av Läslyftet och vara till nytta både för Skolverket och för huvudmän i genomförandet av liknande satsningar. Detta syfte har nåtts genom att undersöka Läslyftets effekter. Utvärderingen har sökt svar på följande tre frågeställningar:

1. I vilken mån och hur förändrar Läslyftet lärarnas och förskolepersonalens undervisning med avseende på läs- och skrivprocesser? (Hur) har interaktionen lärare-elev respektive förskolepersonal-barn förändrats genom Läslyftet? Vilka effekter har lärare och förskolepersonal sett på barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling och lärande?
2. I vilken mån och hur kan observerade förändringar i undervisningen knytas till
 - a. olika delar av innehållet i Läslyftets kompetensutvecklingsmaterial?
 - b. det kollegiala lärande som organiseras inom ramen för Läslyftet och de handledarroller som uppstår inom ramen för denna samverkan?
 - c. innehållet i handledarutbildningen?
 - d. relevanta aspekter av Läslyftets förutsättningar och genomförande?
3. På längre sikt: Vilka avtryck lämnar Läslyftet på kollegialt lärande och undervisning efter att det avslutats? Vilket stöd från Skolverket behövs för att Läslyftets kompetensutvecklingsmaterial ska kunna fortsätta att användas efter deltagandet i Läslyftet?

Utvärderingen baseras både på kvantitativa och kvalitativa data och har genomförts i olika kompletterande delstudier och analyser: en programteorianalys, modul-analyser, målgruppstudier i form av enkätundersökningar, fallstudier, och en intervjustudie.²² I det följande redogörs närmare för genomförandet och innehållet i de delstudier som UCER har genomfört.

Analys av Läslyftets programteori

UCER genomförde inledningsvis en programteorianalys för att synliggöra och analysera de antaganden som Läslyftet baserades på. I utvärderingen har UCER använt en policyvetenskaplig metod som innebär att återskapa och analysera

²² Delstudierna har presenterats löpande i 13 delrapporter under utvärderingens genomförande. För en förteckning över delrapporterna se Bilaga 3 i utvärderingens slutrapport. Delrapporterna och slutrapporten är publicerade på www.skolverket.se.

programansvarigas antaganden bakom programmet. Metoden omfattar tre huvudsteg: 1. återskapande och beskrivning av programteorin, 2. bedömning av om programteorin är logisk och sammanhållen, 3. prövning av programteorin mot relevanta teorier för att avgöra om hela eller delar av programmet har vetenskapligt stöd. Det tredje steget genomförs i form av en tolkning mot tre forskningsinriktningar. Utöver dessa analyser har UCER även analyserat skriftliga underlag och intervjuat initierade personer som medverkat i utvecklingen av Läslyftet.

Material och analyser av moduler

UCER har genomfört analyser av 31 av Läslyftets 39 moduler. Modulgranskningarna genomfördes mellan våren 2016 och våren 2018. Analyserna av modulerna fokuserade på modulernas relevans i förhållande till den övergripande intentionen med Läslyftet, syftet med modulen och målgruppen, tillgänglighet och användbarhet för de lärare och den förskolepersonal de riktar sig till, vetenskaplig förankring, koherens och progression inom moduler och sambanden mellan olika moduler samt potentiella effekter.²³

Material och analyser i målgruppsstudierna

UCER har också genomfört målgruppsstudier baserade på kvantitativa data där totalt 18 webbenkäter har skickats ut till målgrupperna huvudmän, rektorer, handledare, lärare eller förskolepersonal i förskolan, grundskolan (inklusive motsvarande skolformer och förskoleklassen) och gymnasieskolan (inklusive gymnasiesärskolan).²⁴ Urvalet baserades på ett obundet slumpmässigt urval, alternativt ett totalurval när antalet deltagare i olika målgrupper och skolformer var lågt. Enkäterna användes för att utvärdera effekter av Läslyftet på kort sikt under dess genomförande och kvarstående effekter ett och ett halvt år efter att deltagarna hade avslutat Läslyftet med statsbidrag. Totalurval gjordes för målgruppen huvudmän samt för samtliga målgrupper i gymnasieskolan.

Till målgrupperna i grundskolan skickade UCER ut de första enkäterna under deras deltagande i Läslyftet våren 2016 och de uppföljande enkäterna skickades ut hösten 2017. Till målgrupperna i gymnasieskolan skickades de första enkäterna ut under deras deltagande våren 2017 och de uppföljande enkäterna skickades ut i januari 2019. Till förskolans målgrupper skickades enkäter ut en gång hösten 2017 efter deras första deltagande med statsbidrag. Det var inte möjligt att skicka ut uppföljningsenkäter inom utvärderingens ram för att undersöka kvarstående effekter efter ett och ett halvt år när det gäller förskolan. Detta berodde på att förskolan fick möjlighet att delta med statsbidrag först läsåret 2017/18.²⁵

²³ För ytterligare information, se delrapporterna 1, 3 och 8.

²⁴ I delrapporterna 2, 4, 7, 11 och 12 finns utförliga beskrivningar av urval för de olika målgrupperna och skolformerna, enkäter och enkätfrågor, hur respondenterna svarade på frågorna, bortfall och bortfallsanalyser.

²⁵ För ytterligare information, se delrapporterna 2, 4, 7, 11 och 12.

UCER:s analyser av enkätmaterial består av deskriptiv statistisk analys och korrelationsanalyser för att identifiera signifikanta skillnader och finna förklaringar till identifierade effekter eller uteblivna sådana.

Material och analyser i fallstudierna

UCER:s fallstudier baseras på kvalitativt material där Läslyftets genomförande och effekter har studerats i skolor med olika förutsättningar. Fallstudierna genomfördes på sex grundskoleenheter som deltog läsåret 2015/16, två grundskoleenheter som deltog läsåret 2016/17 och fyra gymnasieskoleenheter som deltog läsåret 2016/17.²⁶ Materialet består av intervjuer med huvudmannarepresentanter, rektorer, handledare och lärare. Fallstudierna inkluderar också en fallstudie av Läslyftets organisering och genomförande i förskolan under läsåret 2017/18. Denna baseras på intervjuer med huvudmannarepresentanter, rektorer, handledare, förskolepersonal på sex olika förskoleenheter och analyserades med kvalitativ innehållsanalys.²⁷

Material och analyser i intervjustudien med skolbibliotekarier

UCER:s intervjustudie om skolbibliotekariernas roll i Läslyftet baseras på kvalitativt material i form av intervjuer med skolbibliotekarier samt lärare och rektorer på de skolor där dessa var verksamma. Intervjustudien genomfördes hösten 2018.²⁸

²⁶ För ytterligare information, se delrapporterna 6 och 9.

²⁷ För ytterligare information, se delrapport 5.

²⁸ För ytterligare information, se delrapport 10.

2 Slutsatser från utvärderingen av Läslyftet

UCER presenterar i utvärderingen en övergripande slutsats och tre slutsatser kopplade till uppdragets syfte och utvärderingsfrågor. Texten nedan redogör för UCER:s slutsatser baserat på formuleringar i utvärderingens slutrapport.²⁹ Skolverket har sorterat slutsatserna under sammanfattande underrubriker. För att underlätta läsandet har ett antal språkliga justeringar gjorts och direkta citat används inte.

2.1 Läslyftet har varit en relativt lyckad satsning

Utvärderingens övergripande slutsats lyder:

Som kompetensutveckling har Läslyftet varit en relativt lyckad satsning, dock har flera högt ställda mål inte uppfyllts. Läslyftet har främst bidragit till att lärare och förskolepersonal fått nya insikter och kunskaper om språk-, läs- och skrivutveckling som de till en del använt till att utveckla undervisningen. Målgruppernas rapporterade värde, avtryck och effekter av Läslyftet skiljer sig mellan skolformer och lärarkategorier.

Enligt UCER har Läslyftet varit en uppskattad kompetensutvecklingsinsats där en mycket stor andel av huvudmännen, rektorerna, handledarna och förskolepersonalen bedömde Läslyftet som mycket bra eller ganska bra. Grundskollärare och gymnasielärare var något mindre positiva. Vidare menar UCER att Läslyftet har bidragit till många önskade effekter men har inte uppfyllt en del av de övergripande målen som

- att förbättra alla elevers språk-, läs- och skrivförmågor och skolresultat
- att det ska finnas strukturer som stödjer handledare och lärare i fortsatt samarbete och kollegialt lärande
- att undervisnings- och kompetensutvecklingsskulturen kännetecknas av att lärare tillsammans kontinuerligt utvecklar och sprider fungerande undervisningsmetoder till varandra.

Att Läslyftet inte har uppfyllt en del av målen kan enligt UCER bero på att flera av målen är högt ställda och att annan kompetensutveckling har prioriterats efter Läslyftet.

²⁹ I slutrapporten används följande uttryck när inte exakta procentandelar anges:

- en mycket stor andel = 81–100 procent
- en stor andel = 61–80 procent
- cirka hälften = 41–60 procent
- en liten andel = 21–40 procent
- en mycket liten andel = 1–20 procent

Avtrycken och effekterna av Läslyftet är, enligt UCER, sammantaget störst i förskolan³⁰ och de lägre årskurserna och minst i gymnasieskolan. Det finns inga systematiska skillnader i Läslyftets effekter mellan fristående och offentliga för-, grund- och gymnasieskoleenheter och inte heller mellan grund- och gymnasieskoleenheter som har olika förutsättningar vad gäller andelen elever med utländsk bakgrund och andelen elever med minst en förälder med eftergymnasial utbildning.

Handledare, förskolepersonal och lärare i de lägre årskurserna samt lärare i svenska och svenska som andraspråk upplever störst effekter av Läslyftet. Dessa effekter handlar främst om fördjupade insikter och kunskaper, bland annat när det gäller interaktion med barn och elever i undervisningen. Resultaten visar också att de rapporterade effekterna finns kvar ett och ett halvt år efter deltagandet och att dessa till viss del omsätts i undervisningen, bland annat genom att fler språk-, läs- och skrivutvecklande undervisningsmetoder används.

UCER:s uppföljningar i grund- och gymnasieskolan visar dock att effekterna av Läslyftet avtar efter ett och ett halvt år med avseende på undervisnings- och kompetensutvecklingskulturen kopplat till språk-, läs- och skrivutveckling.

2.2 Läslyftet har stärkt undervisningen

UCER har vidare undersökt i vilken mån och hur Läslyftet har förändrat förskolepersonalens och lärarnas undervisning med avseende på läs- och skrivprocesser. (Hur) har interaktionen förskolepersonal-barn respektive lärare-elev förändrats genom Läslyftet?³¹ Vilka effekter har förskolepersonal och lärare sett på barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling och lärande?

Utvärderarnas slutsats i detta avseende lyder:

Läslyftet har främst stärkt undervisningen i arbetet med texter, läs-förståelse och ord- och begreppsförståelse vilket bidragit till att utveckla interaktionen med barnen och eleverna om olika texter och till att barnen och eleverna har fått ett ökat intresse för texter och läsning och deltar i samtal mer än tidigare. Effekterna på barnens och elevernas språk-, läs- och skrivutveckling är enligt förskolepersonal och lärare begränsade.

UCER:s utvärdering visar att en stor andel av förskolepersonalen och hälften av lärarna i grundskolan och gymnasieskolan i stor utsträckning använder språk-, läs- och skrivutvecklande undervisningsmetoder och arbetar med olika texter på ett mer medvetet sätt än tidigare. Läslyftets effekter på barnen och eleverna följer samma

³⁰ Eftersom förskolan först kunnat delta i Läslyftet från verksamhetsåret 2017/18 har det inte varit möjligt att följa upp kvarstående effekter av Läslyftet i förskolan.

³¹ Interaktionen förskolepersonal-barn respektive lärare-elev har främst undersökts genom enkät- och intervjufrågor till förskolepersonal och lärare. Bland annat har frågor ställts om i vilken utsträckning Läslyftet påverkat hur de samtalar om texter med barnen/eleverna.

mönster som ovan, det vill säga störst effekt framträder i förskolan men effekterna är generellt sett mindre än på undervisningen. Enligt UCER:s utvärdering bedömde hälften av förskolepersonalen, en liten andel grundskollärare och en mycket liten andel gymnasielärare att Läslyftet i stor utsträckning bidragit till att barnen och eleverna fått ett större intresse för texter och läsning. Effekterna på elevernas språk-, läs- och skrivförmågor (ord-, begrepps- och läsförståelse, förmåga att kritiskt granska texter med mera) är, enligt lärare, något mindre och följer samma mönster.

Ett mål med Läslyftet är att främja kollegialt lärande och gemensam planering av undervisningen, men utvärderingen visar att Läslyftet inte i grunden har förändrat undervisningen i kollektiv riktning i grund- och gymnasieskolan. I förskolan är undervisningen redan i hög grad gemensam och Läslyftet har bidragit till att stärka en kollektiv undervisning.

2.3 Modulerna, deltagarnas motivation och en kollektivt inriktad undervisningskultur bidrar till resultatet

UCER har även undersökt i vilken mån och hur observerade förändringar i undervisningen kan knytas till

- olika delar av innehållet i Läslyftets kompetensutvecklingsmaterial
- det kollegiala lärande som organiseras inom ramen för Läslyftet och de handledarroller som uppstår inom ramen för denna samverkan
- innehållet i handledarutbildningen
- relevanta aspekter av Läslyftets förutsättningar och genomförande.

Eftersom resultaten visar att det i stort sett är samma förutsättningar och faktorer som bidragit till olika effekter av Läslyftet har UCER sammanfattat faktorer och effekter i den andra slutsatsen.

Utvärderarnas slutsats i detta avseende lyder:

Det som främst bidragit till nya kunskaper och insikter, utveckling av undervisningen, barnens och elevernas intresse och språk- och läsförmågor är modulerna tillsammans med deltagarnas motivation, tid för genomförandet, väl fungerande kollegiala samtal, aktiva handledare, rektorer och förskolechefer, samt om undervisningskulturen före Läslyftet var kollektivt inriktad.

UCER:s resultat visar att en del moduler har uppskattats mer än andra, men det finns inget som tyder på att en viss modul eller kombination av moduler som lärare och förskolepersonal arbetat med haft avgörande betydelse för Läslyftets effekter. Enligt UCER är det snarare möjligheten att tillsammans kunna arbeta på ett strukturerat sätt med språk-, läs- och skrivutveckling och med ett material som de flesta uppfattar som bra och stimulerande som bidrar till att förklara effekter av Läslyftet, än specifika moduler.

UCER framhåller att diskussionerna på läslyftsträffarna har främjat både individuellt och kollegialt lärande.Handledningen har genomförts på lite olika sätt och anpassats till de olika grupperna. Det är inte någon särskild handledarroll som har visat sig fungera bäst för alla. Enligt UCER upplevde en stor andel lärare och förskolepersonal att handledarna bidragit till att utmana deras föreställningar. Det är dock inte just detta eller någon annan enskild handledarinsats som generellt sett har visat sig vara mer effektiv för att uppnå Läslyftets effekter.

UCER:s utvärdering visar att handledarutbildningarna har bedömts hålla ”mycket hög” eller ”ganska hög” kvalitet och en stor majoritet av handledarna uppgav att utbildningen rustat dem väl för deras roll som handledare. Det råder ingen tvekan om att handledarutbildningen har varit nödvändig för att rusta handledarna för uppgiften, enligt UCER. Effekterna påverkas också av om handledarna är lyhörda och flexibla i sina roller och kan anpassa sig efter behoven i den grupp som de handleder.

I tilläggsuppdraget vidgades Läslyftet till att omfatta förskolan och skolbibliotekarier. UCER:s utvärdering visar att samverkan mellan skolbibliotekarier och lärare tycks ha ökat tack vare Läslyftet, men det finns inget i resultaten från utvärderingen som tyder på att skolbibliotekariernas medverkan i Läslyftet och lärarnas samverkan med dem har bidragit till Läslyftets effekter. Därmed är det, enligt UCER, inte sagt att samverkan med skolbibliotekarier inte har varit av vikt.

2.4 Läslyftet uppvisar kvarstående effekter på lärares undervisning men effekterna har minskat

UCER har även undersökt Läslyftets effekter på längre sikt utifrån utvärderingsfrågorna: Vilka avtryck lämnar Läslyftet efter att det avslutats på förskolepersonals, lärares, och skolbibliotekariers kollegiala lärande och förskollärares och lärares undervisning? Vilket stöd från Skolverket behövs för att lärare och förskolepersonal ska kunna fortsätta att använda Läslyftets kompetensutvecklingsmaterial efter deltagandet i Läslyftet?

UCER:s uppföljningar av resultat på längre sikt har genomförts ett och ett halvt år efter deltagande med statsbidrag för grund- och gymnasieskola. Eftersom frågan består av två delar har UCER valt att presentera den första frågan som en slutsats (se nedan). Den andra frågan återfinns i rekommendationerna i kapitel 3 i föreliggande redovisning.

Utvärderarnas slutsats i detta avseende lyder:

Läslyftet uppvisar kvarstående effekter på lärares undervisning och på undervisnings- och kompetensutvecklingskulturen men effekterna har minskat ett och ett halvt år efter deltagandet. Lärares insikter och kunskaper från Läslyftet beaktas till en del i undervisningen och när de samtalar och samverkar med kollegor om språk-, läs- och skrivutveckling samt i deras interaktion med elever.

UCER:s resultat visar att Läslyftet har bidragit till kvarstående effekter på handledares och lärares undervisning i grund- och gymnasieskolan ett och ett halvt år efter att deras första deltagande i Läslyftet avslutats. Vidare framgår att omkring hälften av grundskol- och gymnasielärarna idag (läs efter ett och ett halvt år) arbetar med olika texter på ett mer medvetet sätt, använder fler språk-, läs- och skrivutvecklande undervisningsmetoder och låter eleverna samtala om texter i grupp. UCER lyfter samtidigt att i såväl förskolan, grundskolan som gymnasieskolan finns det deltagare som kommenterat att Läslyftet inte har bidragit till att förändra deras undervisning.

Läslyftet har, enligt UCER, haft effekter på undervisnings- och kompetensutvecklingskulturen genom att etablera en kompetensutvecklingsmodell och bidra till att en stor andel förskoleenheter och grundskoleenheter och hälften av gymnasieskoleenheterna som inte redan integrerat språk-, läs- och skrivutveckling i det systematiska kvalitetsarbetet har gjort det. Hälften av grundskoleenheterna och en liten andel förskoleenheter och gymnasieskoleenheter som inte tidigare hade en ansvarig förskollärare eller lärare för språk-, läs- och skrivutveckling har tillsatt en.³² En del förskoleenheter och grund- och gymnasieskoleenheter fortsätter också, enligt UCER, att använda handledare för att handleda samma eller andra grupper av förskolepersonal eller lärare och fortsätter därmed att främja en gemensam planering av undervisning och kollegialt lärande. Handledarna bedömde vidare de kvarstående effekterna på undervisningskulturen som större än lärarna.

Läslyftet bygger på antagandet att om lärare arbetar med två moduler (för förskolepersonal en modul) under ett läsår så kommer de önskade och högt ställda målen för Läslyftet att uppnås. Detta antagande har enligt UCER inte stöd i resultaten, som visar att undervisningen i så fall permanent skulle ha förändrats i Läslyftets anda och att lärarna återkommande skulle planera undervisningen tillsammans och utbyta erfarenheter och lära av varandra. Ett uttalat mål är också att Läslyftsmaterialet ska fortsätta användas efter Läslyftet. Men enligt UCER prioriteras annan kompetensutveckling efter Läslyftet högre och det är en liten andel skolor som fortfarande skapar förutsättningar för att lärare ska kunna fortsätta arbeta enligt kompetensutvecklingsmodellen ett och ett halvt år efter deltagandet med statsbidrag.

³² Svaren är de som rektorer i förskolan lämnade under genomförandet av Läslyftet och som rektorerna i skolan lämnade ett och ett halvt år efter Läslyftet.

3 Utvärderingens rekommendationer och Skolverkets kommentarer

Den externa utvärderaren, UCER, har fått i uppdrag att bidra med lärande i formativt syfte. Resultaten från UCER:s delrapporter har sedan starten använts av Skolverket för att utveckla Läslyftet under genomförandet. I utvärderingens slutrapport lämnas även rekommendationer om hur Läslyftet kan utvecklas vidare och vad som bör beaktas i framtida satsningar.³³ UCER:s rekommendationer riktas till regeringen, Skolverket, huvudmän och rektorer och fokuserar på behovet av att fortsätta med Läslyftet samt på vad som behöver utvecklas och beaktas i en fortsatt satsning på Läslyftet, eller i liknande satsningar. I texten nedan citeras UCER:s rekommendationer följt av ett urval av de resonemang som ligger till grund för rekommendationerna. För att underlätta läsandet har ett antal språkliga justeringar gjorts. Skolverket ger därefter en kommentar till var och en av UCER:s rekommendationer.

3.1 Läslyftet fyller ett behov och bör fortsätta

UCER:s rekommendation till regeringen

Läslyftet fyller ett behov och har i stort fungerat väl och bör därför fortsätta ytterligare ett eller ett par år så att en större andel av landets lärare och förskolepersonal kan ta del av kompetensutvecklingen.

UCER menar att huvudmän och rektorer fortfarande har behov av statsbidrag och handledarutbildning för att kunna prioritera kompetensutveckling inom språk-, läs- och skrivutveckling. Mot den bakgrunden är deras rekommendation att Läslyftet får fortsätta ett eller ett par år. Satsningen bör erbjudas dels de förskoleenheter, grund- och gymnasieskoleenheter som inte deltagit, dels de som hittills deltagit med en liten andel förskolepersonal eller lärare.

Skolverkets kommentar

I förskolan har intresset för deltagande varit fortsatt stort och därför förlängde regeringen Läslyftet i förskolan med ytterligare ett läsår. Läslyftet i skolan kommer fortsättningsvis att erbjudas men under friare former, det vill säga utan statsbidrag och i valfritt tempo. För att möjliggöra för skolenheter och förskoleenheter att utbilda nya handledare startade Skolverket inför läsåret 2019/2020 utbildningen Att leda kollegialt lärande. Den ersätter tidigare handledarutbildningar i Läslyftet, Matematiklyftet och andra kompetensutvecklingsinsatser. Syftet med utbildningen är att utveckla förmågan att leda grupper som arbetar med moduler på Lärportalen.

³³ I Bilaga 2 i utvärderingens slutrapport (Bilaga 3) beskrivs hur Skolverket använt utvärderingens delrapporter för att förbättra Läslyftet under genomförandet. En del av utvärderingens resultat från modulanalyserna och hur Läslyftet fungerat i olika skolformer har använts i utveckling och revidering av moduler, handledarutbildning och konferenser.

Skolverkets bedömning är att behovet av kompetensutveckling inom språk-, läs- och skrivutveckling kvarstår. Vissa skolformer har nåtts av Läslyftet i betydligt lägre utsträckning, till exempel gymnasieskolan. Den kommunala vuxenutbildningen har inte omfattats alls.

Möjligheten till statsbidrag har varit viktig för deltagandet. Även om statsbidrag för Läslyftet i skolan inte längre erbjuds finns alternativa möjligheter till finansiering för vissa skolformer. Statsbidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling kan redan nu användas för deltagande i förskoleklass och grundskola. Det finns även möjlighet för de huvudmän och skolenheter som deltar i Samverkan för bästa skola att ta del av resurser inom ramen för det uppdraget, om de har identifierade brister i läs- och skrivundervisningen.

3.2 Utveckla Läslyftet vidare

UCER:s rekommendation till regeringen och Skolverket

Skolverket bör få i uppdrag att fortsätta utveckla Läslyftet med fokus på det som fungerat mindre bra och underlätta för en fortsatt och friare användning av innehållet i modulerna, samt att erbjuda möjligheten att söka statsbidrag för att fortsätta med Läslyftet under friare former.

UCER anser att eftersom Läslyftet är tänkt att möta alla lärares behov, från förskolan till gymnasieskolan inklusive särskolor och alla ämnen, har innehållet blivit komplext. För en del lärare är innehållet inte nytt eller inte anpassat efter deras behov och uppfattas därmed inte heller relevant. UCER rekommenderar därför Skolverket att förskolepersonal och lärare bör få ytterligare vägledning hur de kan använda Läslyftets material. För att fler ska använda mer av det omfattande Läslyftsmaterialet krävs att det enkelt går att få tillgång till olika typer av innehåll utifrån olika behov. Skolverkets lärportal bör utvecklas så att målgrupperna enkelt kan hitta material som de kan använda för såväl eget som kollegialt lärande och i undervisningen. UCER rekommenderar också att Läslyftets material utvecklas och hålls aktuellt och att regeringen och Skolverket fortsätter stödja och underlätta för en friare användning av Läslyftsmaterial efter deltagandet. En friare användning kan förväntas stödja lärares eget kunskapsökande och främja kompetensutveckling utifrån lokala behov. För att Läslyftet ska få så stora och varaktiga effekter som möjligt bör regeringen se till att olika kompetensutvecklingssatsningar inte konkurrerar med varandra.

Skolverkets kommentar

Skolverket avser att fortsätta utveckla Läslyftets material och hålla det aktuellt. Lärportalen har kontinuerligt utvecklats och har nu ett mer användarvänligt gränssnitt som underlättar för målgrupperna att hitta relevant material. Skolverket har både på konferenser och i handledarutbildningen betonat vikten av långsiktighet och då informerat om olika sätt att arbeta vidare med materialet under friare former. Skolverket ämnar också paketera om material i modulerna för att fylla nya behov, till exempel av kompetensutveckling i samband med Läsa, skriva,

räkna – en garanti för tidiga stödinsatser.³⁴ Skolverket har även påbörjat anpassningen av några Läslifftsmoduler för att rikta dem mot den kommunala vuxenutbildningen. I samband med att kurs- och ämnesplaner revideras ser Skolverket över och aktualiserar samtliga moduler på Lärportalen.

Skolverket instämmer i UCER:s analys att olika kompetensutvecklingsåtgärder ibland konkurrerar med varandra och leder till undanträngningseffekter. Skolverket anser dock att det är positivt att huvudmän, som är ytterst ansvariga för det systematiska kvalitetsarbetet, har möjlighet att välja insatser utifrån lokalt identifierade behov.

3.3 Kompetensutvecklingsprogram bör inledas med en systematisk sammanställning av kunskap

UCER:s rekommendation till regeringen och Skolverket

Framtida kompetensutvecklingsprogram för lärare med syfte att höja eleverns kunskapsnivå bör inledas med en systematisk sammanställning av befintlig kunskap om hur önskade effekter kan uppnås. Programmet (modulerna) bör fokusera på vetenskapligt väl underbyggda metoder och beprövade arbetssätt, undvika onödiga överlappningar och ge möjlighet till en successiv progression.

UCER menar att utgångspunkten för nationella kompetensutvecklingsinsatser bör vara gedigna kunskapssammanställningar inom det kompetensområde som är föremål för en planerad insats. Att forskare och politiker uppnått enighet om att det skett en försämring av eleverns kunskapsnivåer, innebär inte nödvändigtvis att det råder enighet om vilka pedagogiska insatser som behövs i klassrummen. Därför bör, enligt UCER, åtgärder av det slag som Läslifftet representerar rimligen inledas med en bred och systematisk sammanställning av befintlig kunskap om vilka arbetssätt och metoder som på vetenskaplig grund kan sägas leda till ökad kunskapsutveckling hos eleverna.

UCER menar att framtagandet av moduler inom Läslifftet skedde med stor brådska och innebar att produktionen av texter och filmer startade innan en rigorös och systematisk genomgång av relevant kompetensutvecklingsunderlag på området språk-, läs- och skrivutveckling hade hunnit göras. Den kraftiga utbyggnaden av moduler som skedde efter utvärderingsomgången läsåret 2014/15 startade innan utvärderingen av utvärderingsomgången färdigställdes. Vidare har den fortsatta utvecklingen av moduler, som genomförts av forskargrupper vid universitet och högskolor runtom i landet på uppdrag av Skolverket, inte byggts på en samordning mellan grupperna. Snarare har dessa arbetat i avskildhet från varandra och endast i dialog med Skolverket samt med en extern granskare. Den forskargrupp som tagit ansvar för utvecklingen av en enskild modul har således inte kunnat överblicka hur denna modul passar in bland eller förhåller sig till de övriga modulerna i Läslifftet.

³⁴ Prop. 2017/18:195, bet. 2017/18: UbU10, rskr. 2017/18:333.

Detta upplägg gjorde det, enligt UCER, svårt att tillgodose att modulerna ger en god representation av det samlade vetandet från olika forskningsperspektiv, om språk-, läs- och skrivundervisning och om elevers kunskapsutveckling kopplat till olika undervisningssätt. Att skapa förutsättningar för en god progression mellan moduler blev också svårt och en del onödiga överlappningar hade kunnat undvikas med en bättre planering.

Skolverkets kommentar

Skolverket instämmer i UCER:s rekommendation att stora insatser, som exempelvis Läsluftet, bör inledas med en bred och systematisk sammanställning av befintlig kunskap om vilka arbetssätt och metoder som på vetenskaplig grund kan sägas leda till ökad kunskapsutveckling hos eleverna.

Sedan Läsluftet startade har Skolverket tagit fram nya processer för att utveckla och genomföra skolutvecklingsinsatser. Syftet med det nya arbetssättet är att insatserna till innehåll och form i största möjliga utsträckning ska möta de behov som har identifierats. Förarbetet omfattar en fördjupad analys och en verksamhetslogik som tydliggör förväntade effekter och mål. Med stöd av detta tas en beskrivning av insatsen fram som motiverar varför insatsen bör ha ett visst innehåll och en viss form för att möta målgruppernas behov.

Trots UCER:s kritik mot hur modulerna togs fram konstaterar Skolverket att utvärderingen sammantaget visar att modulernas innehåll i stort uppfattats som välplanerat och har uppskattats av målgrupperna.

3.4 Huvudmän och rektorer bör aktivt stödja och främja Läsluftets genomförande

UCER:s rekommendation till huvudmän och rektorer

Huvudmän och rektorer bör aktivt stödja och främja Läsluftets genomförande och fortsatta användning av kompetensutvecklingsmaterialet eftersom deras stöd och delaktighet är av stor betydelse för att uppnå målen med Läsluftet.

UCER:s resultat visar att rektorers stöd bidrar till önskade effekter under genomförandet. Likaså påverkas varaktigheten i effekterna om rektorer skapar goda förutsättningar för lärare och förskolepersonal att kunna fortsätta arbeta med materialet. Det kommer enligt UCER att finnas ett fortsatt behov av kompetensutveckling inom språk-, läs- och skrivutveckling. Dels eftersom bara en del av förskolepersonalen eller lärarna deltagit på vissa förskole- och skolenheter. Dels för att fortsätta utveckla undervisningen i språk-, läs- och skrivutveckling och bibehålla andra önskade effekter av Läsluftet. Kunskaper och insikter om betydelsen av språk-, läs- och skrivutveckling och hur undervisningen kan utvecklas för att stödja barns språkutveckling och elevers språk-, läs- och skrivutveckling, menar UCER, är något som alla förskollärare och lärare behöver. Därför behöver

huvudmän och rektorer skapa förutsättningar så att fler lärare och förskolepersonal kan börja eller fortsätta arbeta med Läslyftet eller andra kompetensutvecklingsprogram som har samma syfte.

Skolverkets kommentar

Skolverket instämmer i UCER:s rekommendation att huvudmän och rektorer fortsatt bör skapa förutsättningar för kompetensutveckling inom språk-, läs- och skrivutveckling. I Skolverkets instruktion ingår att bedriva Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling (NCS). Syftet med denna verksamhet är att stimulera huvudmän, förskoleenheter och skolenheter att aktivt arbeta med språk-, läs- och skrivutveckling. Skolverket avser att fortsätta stötta huvudmän och rektorer genom att utbilda språk-, läs- och skrivutvecklare inom ramen för NCS. NCS stöttar också 17 regionala nätverk som i sin tur anordnar kompetensutveckling för lärare och förskollärare.

Skolverket planerar också att fortsätta informera om viktiga utvecklingsområden för svensk skola genom årliga konferenser, Mötesplats Skolverket, riktade mot skol-, förvaltnings-, verksamhets- och utvecklingschefer på huvudmannanivå. Skolverket stödjer även skolchefer i deras uppdrag att ansvara för det systematiska kvalitetsarbetet och hur man organiserar för skolutveckling genom den tvååriga skolchefsutbildningen. Ytterligare stöd till huvudmän och rektorer för att utveckla kvalitetsarbetet erbjuds även genom de nationella skolutvecklingsprogrammen Styrning och ledning och Systematiskt kvalitetsarbete.

Bilaga 1 – Framtagande av språk-, läs- och skrivdidaktiskt stödmaterial

Nedan anges de 41 moduler som har utarbetats inom ramen för Läsluftet. En del moduler har reviderats. För närvarande finns det 39 moduler publicerade. I de fall en modul riktar sig till flera skolformer förekommer den i flera tabeller.

Tabell 1: Moduler för förskolan

Modul	Ansvarig för modulframtagande	publicerad	reviderad
Läsa och skriva i förskolan	Skolverket	2016	2017
Läsa och berätta	Skolverket	2017	2019
Skapa och kommunicera	Skolverket	2017	2019
Flera språk i barngruppen	Skolverket	2017	2019
Natur, teknik och språkutveckling	Skolverket	2017	2019
Utforska skriftspråket	Skolverket	2018	2019

Tabell 2: Moduler för förskoleklassen och grundskolan

Modul	Ansvarig för modulframtagande	publicerad	reviderad
Samtal om text	Skolverket	2014	2015, 2018
Tolka och skriva text	Göteborgs universitet	2015	2017
Läsa och skriva i alla ämnen	Göteborgs universitet	2015	2017
Främja elevers lärande i NO I	Malmö universitet	2015	
Främja elevers lärande i SO	Malmö universitet	2015	
Kritiskt textarbete F–6	Malmö universitet	2015	2017
Lässtrategier för sakprosa	Karlstads universitet	2015	2018
Stimulera läsintresse	Högskolan i Borås	2015	2017
Främja elevers lärande i NO II	Högskolan Kristianstad	2015	
Skriva i alla ämnen 4–6	Linnéuniversitetet	2015	2018
Skriva i alla ämnen 7–9	Linnéuniversitetet	2016	2018
Kritiskt textarbete 7–9	Malmö universitet	2016	2017
Lässtrategier för skönlitteratur	Karlstads universitet	2016	
Från vardagsspråk till ämnesspråk	Skolverket	2016	
Tidig läsundervisning	Högskolan Dalarna	2017	
Tidig skrivundervisning	Högskolan Dalarna	2018	
Muntlig kommunikation	Linnéuniversitetet	2018	
Nyanländas språkutveckling	Stockholms universitet	2017	
Grundläggande litteracitet för nyanlända	Göteborgs universitet	2016	
Text i en digital värld	Skolverket	2018	

Tabell 3: Moduler för gymnasieskolan

Modul	Ansvarig för modulframtagande	publicerad	reviderad
Läsa och skriva text av vetenskaplig karaktär	Linköpings universitet	2016	2018
Textarbete i digitala miljöer	Malmö universitet	2016	2018
Språk- och kunskapsutvecklande arbete	Malmö universitet	2016	2019
Språk i yrkesämnen	Karlstad universitet	2016	
Analysera och kritiskt granska	Linköpings universitet	2016	
Lässtrategier för ämnestexter	Karlstads universitet	2016	
Perspektiv på litteraturundervisning	Linköpings universitet	2016	
Utvecklande skrivundervisning	Stockholms universitet	2018	
Nyanländas språkutveckling	Stockholms universitet	2017	
Grundläggande litteracitet för nyanlända	Göteborgs universitet	2016	
Text i en digital värld	Skolverket	2018	

Tabell 4: Moduler för grundsärskolan

Modul	Ansvarig för modulframtagande	publicerad	reviderad
Strukturerad läs- och skrivundervisning	Göteborgs universitet	2015	
Tematiska arbetssätt och digitala verktyg	Göteborgs universitet	2016	
Tilltro, läsning och demokrati	Göteborgs universitet	2019	

Tabell 5: Moduler för gymnasiesärskolan

Modul	Ansvarig för modulframtagande	publicerad	reviderad
Läsförståelse och skriftproduktion	Stockholms universitet	2015	
Narrativt skrivande	Stockholms universitet	2016	
Tilltro, läsning och demokrati	Göteborgs universitet	2019	

Tabell 6: Modul för specialskolan

Modul	Ansvarig för modulframtagande	publicerad	reviderad
Tvåspråkig undervisning – teckenspråk och svenska	Stockholms universitet	2018	

Bilaga 2 – Tabeller**Tabell 1: Deltagare i Läslýftet i skolan under perioden 2014–2020**

Läsår	Antal deltagare	Antal handledare	Antal skolenheter	Antal huvudmän
2014/15	404	42	29	19
2015/16	7871	753	1139	248
2016/17	10 345	1075	1026	262
2017/18*	10 831	1036	854	149
2018/19	3180	358	268	135
2019/20**	2315	236	174	113

*Sedan läsåret 2017/18 fanns möjlighet för samma skolenhet att delta ytterligare år. Därför är inte samtliga deltagare unika.

** Data hämtad från beslut av ansökan. Siffrorna är preliminära.

Tabell 2: Deltagare i Läslýftet i förskolan under perioden 2017–2020*

Läsår	Antal deltagare	Antal handledare	Antal förskoleenheter	Antal huvudmän
2017/18	8069	467	1272	124
2018/19	10 704	596	1369	165
2019/20**	11 667	570	1299	161

* Samma förskoleenhet har kunnat delta flera gånger. Därför är inte samtliga deltagare unika.

** Data hämtad från beslut av ansökan. Siffrorna är preliminära.

Tabell 3: Deltagare i Läslýftets handledarutbildning under perioden 2015–2020

Läsår	Handledare skolan	Handledare förskolan
2015/16	780	-
2016/17	910	-
2017/18	870	390
2018/19	240	400
2019/20	100	230

Tabellen visar antalet handledare med statsbidrag som har deltagit i handledarutbildningen. Siffrorna är avrundade till närmaste tiotal.

Tabell 4: Anmälda till de fortsatta träffarna för handledare åren 2016–2020

Läsår	Anmälda skolan	Anmälda förskolan
2016/17	410	-
2017/18	530	-
2018/19	390	260
2019/20	200	230

Tabellen visar antalet handledare som har anmält sig till det fortsatta stödet. Siffrorna är avrundade till närmaste tiotal.

Tabell 5: Antal unika sidvisningar av Läslyftets moduler på Läs- och skrivportalen och Lärportalen 2015–2019

År	Antal unika sidvisningar av Läslyftets moduler
2015	1 030 519*
2016	2 643 332*
2017	545 680**
2018	128 312
2019	151 335

*Läs- och skrivportalen

**1 jan.–18 mars: Läs- och skrivportalen. Modulerna migrerades sedan till Lärportalen och den nya mätningen började den 14 maj.

Tabell 6: Kostnadsposter för Läslyftet åren 2014–2020

Kategori	2014–2016	2017–2020	Totalt
Administrativa villkoret, Löner och OH	16 691 346 kr	37 555 139 kr	54 246 485 kr
Utprovningssomgång 2014	9 571 748 kr	—	9 571 748 kr
Utvärdering	5 274 936 kr	5 771 035 kr	11 045 971 kr
Stödmaterial	44 143 332 kr	23 123 031 kr	67 266 363 kr
Handledarutbildning	22 392 077 kr	60 678 707 kr	83 070 784 kr
Konferenser	3 019 822 kr	7 624 740 kr	10 644 562 kr
Kommunikation	3 686 121 kr	6 522 700 kr	10 208 822 kr
Statsbidrag Läslyftet	80 927 494 kr	255 959 193 kr	336 886 687 kr
Statsbidrag Spec. ped.	—	43 989 348 kr	43 989 348 kr
NCS	5 340 033 kr	6 880 355 kr	12 220 388 kr
Övrigt		3 419 kr	516 540 kr
Totalt	191 560 029 kr	448 107 669 kr	639 667 699 kr

Den totala kostnaden ur Läslyftets budget för utveckling av Läs- och skrivportalen samt den nuvarande plattformen, Lärportalen, har uppgått till 3 733 989 SEK och ingår i kostnadsposterna för kommunikation och Statsbidrag för Specialpedagogik för lärande.

**Bilaga 3 – Slutrapport från den nationella
utvärderingen av Läslyftet, UCER**

Separat dokument.